

ELS ITINERARIS D'HERNANDO COLON PER CATALUNYA, 1519

per MARC-AURELI VILA

Universitats Central de Venegueta
i Catòlica «Andrés Bello»

MOTS DE PRESENTACIÓ

Hernando Colón (Còrdova, 1488-Sevilla, 1539) nasqué dels amors de Cristòfol Colom —el cognom del gran navegant primer fou Colom que Colón— i d'una jove cordovesa que tenia per nom Beatriz Enríquez de Aranas. Encara que no es casaren, bé sembla que hi hagué entre ells un veritable amor. Cristòfol Colom demostrà gran efecte envers el seu fill Hernando; pero sense oblidar ni deixar d'estimar el seu primogènit Diego nascut de matrimoni legítim i orfe de mare des de molt petit.

Hernando Colón rebé una bona educació i fou l'historiador dels viatges del seu pare. Es documentà en cartes i documents; sembla, però, que discretament omití certs aspectes tot creient que era millor que restessin desconeguts. Però no és l'historiador el que ara ens interessa, sinó l'home que treballà per tal de compaginar el que avui denominariem *Itineraris i nomenclàtor de la Península Ibèrica*.

El material recollit directament o indirectament per ell —utilitzà en la seva comesa manta persona que recorregué llocs i camins reunint dades— és guardat a la Biblioteca Colombina de Sevilla. Aquesta biblioteca rebé d'antuvi el nom de Fernandina per haver-la format el propi Hernando o Fernando.

L'obra havia de tenir per títol, segons sembla, el de *Cosmografia de España*; entenent-se per Espanya tot el territori peninsular; car Hernando Colón no tracta únicament dels estats que integraven la unió en un monarca —de cap manera una unitat política—, sinó també de Portugal.

El 1523, i per una reial cèdula, hom prohibí la continuació de la recollida d'aquest material. Les raons de la prohibició no s'especificuen en el document. Qualsevulla conjectura resultaria molt arriscada.

El material recollit i conservat —sembla que se'n perdé part important— fou publicat per acord de la «Real Sociedad Geográfica» de Madrid amb el

títol de *Descripción y cosmografía de España por Fernando Colón* (Madrid, 1910).

Prèviament a la impressió, no es procedí, com calia, a ordenar el material; i tant és així que hom troba intercalades en els itineraris, referències a llocs que no tenen res a veure amb l'itinerari que hom descriu.

D'aquest material imprès hem extret el que fa referència a Catalunya amb el Rosselló comprès. En realitat, no és pas massa cosa i menys si hom compara aquest material amb el referent a altres terres peninsulars. El material utilitzat i traduït no deixa de tenir emperò, la seva importància per a la geografia històrica del nostre país.

Es desprèn del text que el propi Hernando Colón o algú dels que treballaven per a ell, arribà a Barcelona el 20 de juny de 1519. És per tant aquest any el que hom pot utilitzar com a referència cronològica.

Consta que el seu constant viatjar per terres europees, Hernando Colón estigué repetidament a Catalunya. En una ocasió adquirí a Lleida un exemplar de l'edició de 1509 feta a Barcelona de l'obra *Disputa de l'ase contra frare Enselm Turmeda, sobre la natura et noblesa dels animals; feta i ordenada per lo dit frare Enselm*. L'obra fou escrita a la ciutat de Tunis l'any 1417.* Cal recordar, ja que de compra de llibres es tracta, que Hernando Colón arribà a formar una biblioteca de 15.370 volums; una xifra realment formidable en el seus temps i més encara si hom considera que es tractava d'una biblioteca particular.

L'adquisició del llibre de fra Anselm Turmeda permet suposar que Hernando Colón, si més no, llegia el català.

Els noms dels llocs en l'itinerari referent a les terres catalanes són en llur gran majoria o bé bàrbarament castellanitzats o bé escrits amb tal grafia que costa de reconèixer-los. Però també s'ha de fer esment que escriví repetidament Catalunya en perfecte català, així como Girona i alguna altra localitat.

Allunyats de la terra des de fa molts anys, ens hem esmerçat en la Veneçuela que ens acollí a treballar en la seva geografia i en determinats aspectes de tipus històric que s'hi relacionen. Creiem que aquest curt treball pot ésser útil als qui a Catalunya treballen en el camp de la geografia històrica del nostre país.

TEXT

Itinerari Fraga-Barcelona

Fraga és vila de dos-cents veïns i es troba a la riba d'un riu denominat Cinca. És en unes timberes altes de l'esmentat riu. Té fortalesa. Té bones ri-

(*) En el volum del Nostres Clàssics, de la *Disputa de l'Ase* (Barcelona, 1928) es diu: «Tenim notícia d'una edició catalana de la *Disputa*, publicada en 1509, però no ens n'ha pervingut cap exemplar (n'hi havia un, en el s. xvi, a la biblioteca de Ferran Colom, de Sevilla). Es parla d'una traducció castellana, així mateix desapareguda, anterior a 1583. L'obra, doncs, únicament se'ns ha conservat per mitjà d'una versió francesa publicada a Lió en 1544 i reproduïda per P. Foulché-Delbosc a *Revue Hispanique*, XXIV (1911), pp. 358-479. Hi ha, encara, altres tres antigues edicions franceses: Lió, sense data (s. xvii; Lió, 1548; París («Pampelune»), 1606. En 1922 aparegué a Barcelona un assaig de restauració del text català, a cura de Lluís Destany.

»La versió que publica la col·lecció Els Nostres Clàssics és una traducció sobre l'edició francesa de 1544.»

beres amb les millors magranes que es troben per tota aquesta terra. És el darrer lloc d'Aragó anant a Catalunya (1) i en aquesta terra són les llegües molt plenes de turons i valls pelades, llevat de farigola. Fins a Candanos hi ha tres llegües de turons i terres pelades, llevat de romaní. En sortir de Fraga passen en barca el Cinca que corre a mà esquerra.

Vaig sortir de Fraga envers Soses que hi ha una llegua i mitja de turons i valls. Sortint de Fraga, pugem una forta costa que tindrà quatre trets de ballesa.

Soses és lloc de deu veïns i es troba en un petit faldar a la riba d'un riu denominat Segre que passa (sic) de ballesa. Fins a Lleida (2) hi ha dues llegües i s'hi va per Alcarràs (3); ribera amunt del Segre situat a mà esquerra.

Fins a Fraga hi ha una llegua i mitja de terres de valls i turons. Per baixar a Fraga davallen una costa que tindrà quatre trets de ballesa.

Fins a Torres de Segre (4) (desde Soses) hi ha mitja llegua per terres de regadiu, hortes i de blat. Hom passa en barca el Segre que corre a mà dreta junt a Torres de Segre.

Vaig sortir de Soses envers Torres de Segre. Hi ha mitja llegua plana de terres de regadiu, d'arbredes i de blat. Tocant a Torres de Segre passen en barca el riu Segre que corre a mà dreta.

Torres de Segre és lloc de vint veïns i està situat a la riba del Segre, riu cabalós que té bona ribera. Fins a Lleida hi ha dues llegües de regadiu (riu) amunt. Sortint (de Torres de Segre) passen en barca el Segre que corre a mà esquerra. Fins a Alcarràs hi ha una llegua (de camí) que creua terres de regadiu planes. En sortir, passen en barca el Segre que corre a mà esquerra (i fan camí) fins a Sodanell (5).

Vaig sortir de Torres de Segre envers Sodanell que hi ha mitja llegua llarga plana.

Sodanell és lloc de seixanta veïns i es troba en un turó. Fins a Lleida hi ha una llegua gran de terreny desigual. Tocant a Lleida hom passa en barca el Segre que corre a mà esquerra.

Fins a Torres de Segre hi ha mitja llegua plana i fins Alfés (6) hi ha un quart de llegua en baixada i pujada molt agres. Fins Alcarràs (desde Lleida) hi ha una llegua; des de Torres de Segre, mitja llegua.

Vaig sortir d'Artesa de Lleida (7) envers Torregrossa (8) que hi ha una llegua molt gran que fa dues de les de Castella (terra) plana llevat algunes petites valls. A mig camí, a mà dreta, hi ha un lloc despoblat.

Torregrossa és un lloc de trenta veïns i es troba en un pla. És de senyoriu i es està estèril d'aigua; i beuen de llacunes.

Vaig sortir de Torregrossa envers Vilanova de Bellpuig (9) que hi ha una llegua i mitja: una llegua plana llevat una petita vall (que es troba) recorregut un quart de llegua de camí.

Vilanova de Bellpuig és una vila de cinquanta veïns i està situada en un pla en terres planes de regadiu. És terra de moltes vinyes i arbredes, especialment ametllers, i tenen molt safrà.

Vaig sortir de Vilanova de Bellpuig envers Bellpuig d'Urgell (10); que hi ha mitja llegua tota de vinya i arbres.

Bellpuig d'Urgell és vila de dos-cents veïns i es troba en una vall molt fructífera de vinyes i hortes per ésser en aquesta terra. És del Mossèn de Cardona (11). Té fortalesa i un monestir molt bo que es diu Jesús.

Vaig sortir de Bellpuig d'Urgell envers Tàrrega (12) que hi ha una llegua plana i d'arbredes d'ametllers; i la mitja llegua darrera és de molts arbres i vinyes. En la primera mitja llegua gran i a mà esquerra està Vilagrassa (13) a un tret de ballesta del camí.

Tàrrega és una vila de quatre-cents veïns i és a la falda d'un turó. És lloc d'infinites hortes i moltes vinyes i situat en terra de regadiu. Té bona muralla de pedra i fortalesa.

Vaig sortir de Tàrrega envers Cervera que hi ha una llegua, la major de Catalunya (14), tota d'arbreda d'ametllers i terres de blat en terreny desigual.

Cervera és vila de vuit-cents veïns. Té bona fortalesa i muralla i es troba en terreny desigual. Té grans arbredes i vinyes en terreny desigual. Arbredes i hortes. És terra molt abundant.

Vaig sortir de Cervera envers Ribes (15) que hi ha una llegua i mitja de terres de valls i turons; a mitja llegua, de vinyes i arbreda d'ametllers.

Ribes és una vila de sis veïns i les cases són de pedra. Està situada en un turonet i les cases són de pedra (sic). És de senyoriu i té fortalesa.

Vaig sortir de Ribes envers Sant Guim (16) que hi ha mitja llegua de muntanyes d'alzinars.

Sant Guim és lloc de trenta veïns i es troba en una vall. És de senyoriu i està situada entre muntanyes.

Vaig sortir de Sant Guim envers Santa Maria del Camí (17) que hi ha tres quarts de llegua, que correspon a llegua i mitja de Castella. La mitja llegua primera és plana; el quart darrer per una vall i una collada baixa. Muntanyes de rouredes els dos quarts primers i el darrer d'alzinars.

Santa Maria del Camí és lloc de quatre veïns els quals donen de menjar com hostalers i és de Nostra Senyora de Montserrat (18).

Vaig sortir de Santa Maria del Camí envers Jorba per una llegua de serres i valls en baixada i entre pinedes.

Jorba és lloc de vuit veïns. Es troba entre unes serres i al seu peu. És de senyoriu i té bona fortalesa. Fins a Igualada hi ha una llegua de valls en baixada i entre serres.

Vaig sortir de Jorba envers Igualada (19) que hi ha una llegua en baixada per entre serres i valls.

Igualada és una vila de tres-cents veïns i està situada en una ampla vall i entre serres. Fins a Montserrat hi ha tres llegües en pujada per serres i valls. En la primera llegua van per la vora d'una gran muntanya de serres que es troben a mà dreta i són de grans serres.

Nostra Senyora de Montserrat es troba a Catalunya (2) i és una devota senyora la qual ha fet i fa molts miracles. Situada entre unes grans muntanyes amb serres de penyals a dalt de tot. És de l'ordre de Sant Benet. Al peu de la serra i cap on surt el sol, passa un riu denominat Llobregat (21).

Vaig sortir de Nostra Senyora de Montserrat envers Collbató (22) que es troba baixant una llegua tota de serres i valls molt agres, muntanyes baixes i tot de penyals.

Collbató és lloc de quinze veïns i es troba al peu de les serres de Montserrat i és de Montserrat. Fins a Esparreguera (23) hi ha una llegua de valls i turons; i fins a Nostra Senyora de Montserrat hi ha una llegua, tota ella per grans serres i valls.

Vaig sortir de Collbató envers Esparreguera que hi ha una llegua de terreny irregular i de costa avall amb boscos de pins.

Esparreguera és lloc de vint veïns i es troba en terra plana entre unes pinedes. És de l'abadia de Montserrat.

Vaig sortir d'Esparreguera envers Sant Pere de Cabrera (24) que hi ha mitja llegua de terreny desigual i de boscos de pins.

Sant Pere de Cabrera és lloc de trenta veïns i és de Barcelona. Situada entre unes pinedes; i fins a Martorell (25) hi ha mitja llegua de terreny irregular i de pinedes.

Martorell és lloc de vuitanta veïns i es troba en terra plana a la vora d'un turó. És de senyoriu i està situat a la ribera d'un riu denominat Llobregat. Fins a Barcelona hi ha quatre llegües i s'hi va per Sant Andreu de la Barca (26), mitja llegua; per Molins de Rei (27), una llegua; per Sant Feliu de Llobregat (28), mitja llegua i per l'Hospitalet (29), una llegua.

Fins a Montserrat hi ha tres llegües i s'hi va per Esparreguera, mitja llegua i per Collbató (30), una llegua.

Fins a Igualada hi ha cinc llegües i s'hi va per Masquefa (31), dues llegües de terrenys de turons i pinedes; per Piera, una llegua i per la Pobla de Claramunt (32), una llegua.

Vaig sortir de Martorell envers Sant Andreu de la Barca que hi ha mitja llegua de terreny desigual i d'arbredes.

Sant Andreu de la Barca és lloc de trenta veïns i es troba en un pla riberenc del Llobregat. És de senyoriu.

Vaig sortir de Sant Andreu de la Barca envers Molins de Rei (33) que hi ha una llegua, riberes avall del Llobregat. Va per terreny desigual amb tot d'arbredes. A un quart de llegua de camí passen en barca l'esmentat riu Llobregat, el qual corre a mà dreta. Tota la resta del riu va per mà dreta.

Molins de Rei és vila de quaranta veïns i està situada en un pla riberenc de l'esmentat riu cabalós. És de senyoriu i té fortalesa. Té una bona ribera i fins a Barcelona hi ha dues llegües i mitja. S'hi va per Sant Feliu de Llobregat; una llegua ribera amunt del Llobregat que queda a mà dreta.

Vaig sortir de Molins de Rei envers Sant Feliu de Llobregat que hi ha mitja llegua plana d'hortes; ribera amunt d'un riu denominat Llobregat. El riu és a mà dreta.

Sant Feliu de Llobregat és lloc de deu veïns i es troba en un pla de la ribera d'un riu denominat Llobregat; i té bona ribera d'hortes.

Vaig sortir de Sant Feliu de Llobregat envers Sant Joan Despí (34) que hi ha mitja llegua plana d'hortes; ribera avall del Llobregat.

Sant Joan Despí és lloc de vint veïns i està situat en un pla entre hortes; a la ribera d'un riu denominat Llobregat.

Vaig sortir de Sant Joan Despí envers l'Hospitalet que hi ha una llegua curta i plana amb tot d'hortes. A mà esquerra s'allarga una vall un xic alta a dos trets de ballesa del camí.

L'Hospitalet (35) és lloc de quarante veïns i es troba en un pla entre unes hortes. Fins a Barcelona hi ha una llegua plana tota de calçada de pedra i a mà dreta hi ha un turó prop del camí amb un castell a dos trets de ballesa.

Vaig sortir de l'Hospitalet envers Barcelona que hi ha una llegua petita i plana entre tot de vinyes i arbredes i és de calçada. A mig camí varem passar entre dos turonets. En el de mà dreta hi ha una torre de guaita a dos trets

de ballesta de l'esmentat camí, Montjuïc (36), d'on es fan senyals cada vegada que ve una nau de la mena que sigui, vingui de ponent o de llevant.

Vaig arribar a Barcelona els vint dies del mes de juny de mil cinc-cents dinou; de manera que pel camí de Sevilla a Barcelona (37) vaig esmerçar quaranta dies.

Barcelona

Barcelona és una ciutat de vuit-mil veïns i està situada en un pla. Per tots costats té serrats, llevat que és en terra plana i és port de mar. En aquesta ciutat són totes les cases totes de pedra i en tots els carrers hi han bogatells, de manera que per molt que plogui mai no hi ha llot. És molt ben murallada i té un bon raval murallat conjuntament amb la vila i té moltes cases fortes. És abundant de tota fruita (38) i és cap del Regne de Catalunya (39). En aquesta ciutat hi han unes restes mortals que corresponen a Santa Eulàlia i a Sant Sever (40). Fins a l'Hospitalet (41) hi ha una llegua plana per entre vinyes i hortes; i fins a Sant Andreu del Palomar (42) hi ha una llegua de vinyes i hortes i moltes masies (43)

De Barcelona fins a Sarrià (44) hi ha mitja llegua de vinyes i hortes i per tot arreu masies fortes (45). Fins a Pedralbes (46), un monestir, hi ha mitja llegua plana per hortes i vinyes. Fins a Molins de Rei (47) hi ha dues llegües i s'hi va per l'Hospitalet, una llegua; per Sant Joan Despí (48) i per La Manera (49), mitja llegua; i per Sant Feliu de Llobregat.

Itineraris de Barcelona a diverses localitats

De Barcelona fins a Montserrat hi ha set llegües. S'hi va per l'Hospitalet, una llegua; per la Manera (50), mitja llegua curta; per Sant Feliu de Llobregat, un quart de llegua; per Sant Joan Despí (51), mitja llegua; per Molins de Rei (52), mitja llegua; per Sant Andreu de la Barca (53), una llegua; per Martorell (54), una llegua; per Abrera (55), mitja llegua; per Maguerola (56), mitja llegua; per Esparreguera, mitja llegua; i per Collbató (57), una llegua.

Fins a Perpinyà hi ha vint-i-vuit llegües: a Sant Andreu del Palomar (58), mitja llegua; pel castell de Montcada (59), per Montmeló (60), per la Roca del Vallès (61), per Sant Celoni (62), per Hostalric (63), per La Rosa (64), per l'Hostal de la Belladona (65), per Girona (66), per la Costa Roja (67), per Bàscara (68), per Figueres (69), per La Jonquera (70) i per La Voló (71).

Fins a Sant Cugat del Vallès (72) hi ha dues llegües de terra plana. La mitja llegua primera per hortes i vinyes i la resta de serres i valls amb pinedes i arbredes. A mig camí està un monestir de l'orde de Sant Roc (73).

Fins a Terrassa (74) hi ha quatre llegües i va (el camí) per Sant Cugat del Vallès.

Fins a Caldes de Montbui (75) hi ha quatre llegües i s'hi va per Montcada (76), dues llegües.

Fins a Rubí (74) des de Sant Cugat del Vallès hi ha mitja llegua plana per entre turons.

Caldes de Montbui

Caldes de Montbui és vila de dos-cents veïns i està situada en lloc baix entre turons. Situada prop d'una serra, té una font molt gran d'aigua molt calenta que s'utilitza en banys. Té aquesta particularitat: si hom hi ploma una gallina furtada no la pot plomar i si no és furtada la plomàrà.

Itinerari de Barcelona a Tortosa

Barcelona és ciutat cap de Catalunya (78) Mitja milla a l'occident i vora el mar, té la muntanya de Montjuïc (79). Es troba (Barcelona) en el pla i hi bat la mar. Fins a l'Hospitalet hi a mitja llegua de pla.

L'Hospitalet (80) és lloc de cent veïns. Fins a Sant Boi de Llobregat (81) hi ha 1 1/2 llegües. Es passa el Llobregat (81) per un pont tocant a Sant Boi de Llobregat. És camp pla.

Sant Boi de Llobregat és poble de 100 (veïns).

Fins a Sitges (83) hi ha 5 llegües: les tres últimes llegües per les serres denominades de Garraf.

Sitges és un lloc de 60 veïns. Fins Torre de Berà (84) hi ha tres llegües, gairebé totes de camí sorrenc.

Torre de Berà és una torre sola d'un senyor. Fins a Torredembarra (85) hi ha una llegua de pla.

Torredembarra és lloc de 150 veïns. És lloc de senyoriu. Fins a Tarragona hi ha una llegua gran de pla.

Tarragona ciutat posada en alt, sense aigua, és de 1.000 veïns. Està vora del mar. Fins a Cambrils hi ha dues llegües de pla. Tocant a Tarragona hom passa per un pont el rierol Francolí (86).

Cambrils és vila de 250 veïns. És del duc de Cardona. Fins a Tortosa hi ha set llegües; d'elles (?) son de terreny fragós fins a Tortosa.

Tortosa és ciutat de 1.200 veïns. Fins a Sant Mateu (País valencià) (87) hi ha set llegües. Es passa l'Ebre per un pont de barques prop de Tortosa i tocant a les torres de la muralla.

Tarragona

Tarragona és una ciutat de nou-cents veïns i està situada en un pla. Tocant a la ciutat passa un riu denominat Francolí (88). Té fortalesa i és a tres trets del mar. Fins a Constantí (89) hi ha mitja llegua d'hortes i vinyes. Sortint de Tarragona passen el Francolí per un pont que corre a mà (sic).

Itinerari de Barcelona a Perpinyà

De Barcelona fins a Perpinyà hi ha vint-i-vuit llegües. S'hi va per Montcada (90), quatre llegües; per la Roca del Vallès (91), una llegua; per Sant Celoni (92), tres llegües; per Hostalric (93), dues llegües; per Girona (94), cinc llegües; per Figueres (95), per La Jonquera (96), per la fortalesa de Bellaguarda (97) i per El Voló (98).

Perpinyà

Perpinyà (99) és vila de set-mil veïns i està situada en una plana a dues llegües del mar. Prop de la ciutat passa un riu. Té fortalesa i en aquest lloc es fan bons draps. Fins a Salses (100) hi ha tres llegües de terreny irregular, de canyars i terra de blat. Sortint de Perpinyà passen en barca un riu que corre a mà dreta. Fins a Estagel (101) hi ha tres llegües de terra de vall i a mà dreta es troben els monts Pirineus a mitja llegua del camí.

NOTES AL TEXT

Hom fa esment de veïns: no d'habitants. Els veïns, o caps de foc, eren els caps de casa. El promig de persones per casa es considera de cinc.

En referir-se el text als veïns d'una localitat esmentada més d'una vegada —cas de Tarragona, per exemple— no coincideixen el nombre de veïns; la qual cosa fa creure que els informadors foren més d'un.

El fet que els veïns de les localitats més poblades siguin expressats en desenes, centenars i milers —o sigui, en xifres rodones— i no s'esmentin unitats, prova que els informadors no es documentaven a bastament.

Quan d'una localitat s'esmenta que és de senyoriu, es precisa que depenia d'un noble el qual hi exercia jurisdicció.

Referències:

- (1) Escrit en català.
- (2) Escrit *Lérida*.
- (3) Escrit *Alcarraz*.
- (4) Escrit *Torres*.
- (5) Escrit *Cumyel*.
- (6) Escrit *Alfes*.
- (7) Escrit *Artesa*.
- (8) Escrit *Torregrosa*.
- (9) Escrit *Villanueva*.
- (10) Escrit *Velpuche*.
- (11) Es refereix al duc de Cardona.
- (12) Escrit *Tarraga*.
- (13) Escrit *Villagrosa*.
- (14) Escrit en català.
- (15) Escrit *Ribaz*. D'acord amb les distàncies assenyalades en el text, segurament el lloc denominat La Rabassa.
- (16) Escrit *Sanguinez*.
- (17) Escrit *Santa Marya del Camyno*.
- (18) Escrit *Nuestra Señora de Monserrate*.
- (19) Escrit *Ygualada*.
- (20) Escrit en català.
- (21) Escrit *Lobregat*.
- (22) Escrit *Golbeto*.
- (23) Escrit *Esparraguera*.
- (24) Escrit *San Pedro de Cabrera*. Es refereix a Abrera.
- (25) Escrit *Marturel*.
- (26) Escrit *Santandier*.
- (27) Escrit *Molins de Rech*.
- (28) Escrit *San Felu*.

- (29) Escrit *los Spitalete*.
- (30) Escrit *Gobato*.
- (31) Escrit *Masquera*.
- (32) Escrit *La Pobla*.
- (33) Escrit *Molins de Rex*.
- (34) Escrit *San Juan Despino*.
- (35) Escrit *los Ospitaletes*.
- (36) Escrit *Menjui*.
- (37) Escrit *Barcelona*.
- (38) En el text diu: «es abundante de todas frutas»; creiem que en realitat hom volia dir «es abundante de todos frutos».
- (39) Escrit en català.
- (40) En el text hom diu: «en esta ciudad ay mortalie (sic) los cuales son naturales de Santa Olalla e san saber». En llatí *mortalis* vol dir mortal, subjecte a la mort, caduc, corruptible. Hem cregut que el més correcte era fer la traducció en forma lliure per a la seva millor comprensió.
- (41) Escrit *Ospitalete*.
- (42) Escrit *Santandyes*.
- (43) El text diu: «casas de huertas».
- (44) Escrit *Sarryan*.
- (45) El text diu: «casas fuertes de huertas».
- (46) Escrit *Pedralves*.
- (47) Escrit *Molyn de Reche*.
- (48) Escrit *San Juan del Espinal*.
- (49) Escrit *La Mancera*. Més endavant apareix escrit *La Mancanera*. No hem pogut trobar aquest lloc.
- (50) Vegeu la referència anterior.
- (51) Escrit *San Juan Despino*.
- (52) Escrit *Molyn de Reche*.
- (53) Escrit *Santandier de la Barca*.
- (54) Escrit *Marturel*.
- (55) Escrit *San Pedro de Brea*. El sant de la parròquia d'Abrera és sant Pere.
- (56) Escrit *La Maverola*.
- (57) Escrit *Colbeto*.
- (58) Escrit *Santandies de Palomar*.
- (59) Escrit *locastel de moncada*.
- (60) Escrit *Momalo*.
- (61) Escrit *La Roca*.
- (62) Escrit *San Selonyo*.
- (63) Escrit *Esterlique*.
- (64) Escrit *La Roxit*.
- (65) Escrit *Ostal de la Beladona*.
- (66) Escrit en català.
- (67) Escrit en català. Nom que rebia un tros de camí que passés per terrenys rogençs.
- (68) Escrit *Bascara*.
- (69) Escrit *Higuera*.
- (70) Escrit *Junqueras*.
- (71) Escrit *El Bolot*.
- (72) Escrit *San Colgat*.
- (73) Escrit *San Roque*.
- (74) Escrit *Tarrasa*.
- (75) Escrit *Caldas*.
- (76) Escrit *Moncada*.
- (77) Escrit *Raby*.
- (78) Escrit en català.
- (79) Escrit *Monjuic*.
- (80) Escrit *El Espitalete*.
- (81) Escrit *Sanboy*.
- (82) Escrit *Lobregat*.
- (83) Escrit *Citges*.
- (84) Escrit *Bara*.

- (85) Escrit *Torre Danbarra.*
- (86) Escrit *Francoli.*
- (87) Escrit *San Mateo.*
- (88) Escrit *Francolyn.*
- (89) Escrit *Consantyna.*
- (90) Escrit *Mancado.*
- (91) Escrit *La Roca.*
- (92) Escrit *Sansalon.*
- (93) Escrit *Esterlique.*
- (94) Escrit en català.
- (95) Escrit *Figueras.*
- (96) Escrit *Xuqueras.*
- (97) Escrit *Bella Guarda.*
- (98) Escrit *el Bolon.*
- (99) Escrit *Perpinan.*
- (100) Escrit *Salsus.*
- (101) Escrit *Estasel.*